

Kökényesdi Papp István
**Balkányiak a II. Rákóczi Ferenc által vezetett
szabadságharcban**

Amikor a száműzetés fanyar sorsára jutott II. Rákóczi Ferenc fejedelem hozzáfűzött az Örök Igazságnak ajánlott Emlékiratainak megírásához, a magára maradt ember mélyen önmagába tekintő számadásával ebben a mondatban foglalta össze történelmet jelentő közszereplését: „*Nem félek őszintén kinyilatkoztatni oh török igazság, kinek jelen munkámat ajánlám, hogy egyedül a szabadság szeretete és a vágy hazámat felmenteni az idegen járom alól, volt célja minden tettemnek.*”¹

II. Rákóczi Ferenc ezen céljainak elérését a balkányi lakosok anyagi áldozatokat is vállalva, hisz 1708-ban a francia gyalog gránátosok egy éves osztályát tartja. élelmezi és szállással látja el, szabadságszeretetükkel és a szabadságharcban való aktív részvételükkel segítették elő. A szabadságharcban összesen százharman vettek részt a balkányi lakosok, akik nagyrészt Kárándy Mihály és báró Palocsay György ezredeiben harcoltak. A szabadságharc alatt öten különböző katonai tisztségekre tettek szert, nyolcvanheten lovasként, tizenegyen pedig gyalogos katonaként szolgálták Rákóczit.

A fejedelem, gencsi és érmihályfalvi Gencsy Zsigmondot, balkányi földesurat, 1703. október 26-án ezredskapitánynak nevezi ki. 1703 október végén már gr. Károlyi Sándor hadtestének egyik ezredese egészen 1705. májusáig. 1705. október 4-én megkapja az elhunyt Kaszás Pál ezredét, melyet 1706. augusztus 10-én a Karika-hágónál bekövetkezett haláláig vezényel.²

Alkalmam nyílt átolvasni azon leveleket, amiket Gencsy ezredes úr írt a feleségének Balási Katának. E levelezésből érdemes kiemelni a Kecskeméten 1704. július 23-án keltezett levelet, melyben így ír: „... *Az nagyhatalmú Úristen – az méltóságos generális Károlyi Sándor urammal megegyeztetvén, – szerencsével is megáldott, mert Szent-Gotthárdnál a német tábor felvertük; másfél ezren nem voltunk, hét ezren voltanak (a németek), kiben nem ment el másfél száznál több; melynek zászlóit, dobjait most viszem kegyelmes úrunkhoz... és végül kéri: az gyermeket mindenek felett taníttasd, heverni ne hagyj.*” Gencsy csaknem minden egyes levelében feleségének lelkére köti, hogy fiát, Sámuel-t taníttassa. Itt jegyzem meg, hogy Gencsynak 1706-ban bekövetkezett halála után a fiú taníttatásáról a fejedelem gondoskodott.³

1. II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig, fordította Vas István, Bp., 391–392. (Archivum Rákóczián. III. osztály I. köt.)

2. Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban, Budapest, 2005. História, 157.

3. A Gencsy család balkányi levéltára (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár = SZSZBML).

Rákóczi fejedelem elismerte és jutalmazta is Gencsy Zsigmond balkányi földesúr szabadságharcban tanúsított helytállását. A fejedelem Gencsy Zsigmond ezredes-főkapitánynak „a nemzet igaz ügyéhez való szeretetét s egyszersmind annak előmozdításában és pártfogásában az üdökhöz és alkalmatossághoz képest mutatott minden készségeiért és véghez vitt dolgaiért a biharmegyei Mihályfalva falubeli fiscalis portiót adományozza.”⁴

Gencsy Zsigmond ezredes-főkapitány halálesete Thaly Kálmán szerint a következőképpen történt: „Gencsy az erdélyi szélekről a Szolnok felé szekérvártól fedetten nyomulós Rabutint megtámadta, hegyes törét egy ponyvás társzekerbe dőfte. A szekérben vasas németek voltak, s puska lövésekkel viszonzván a kurucok támadását Gencsyt keresztüllőtték a ki is elesett.”⁵ Károlyi Sándor generális ezt írja az özvegynek: „hazájáért, nemzetéért, özvegyekért és árvákért tevén, életét vitézi módon örök becsületre fordulván annak jó emlékezeti vigasztalja kegyelmedet.”

A másik balkányi, aki komoly tisztséget szerzett a szabadságharc alatt az somossi Somossi László volt, akit 1708 szeptember 20-án ajánlottak be a Nemesek Társaságba, a következő országos méltóságok: Buday István, Kállay Ferenc, Laskai Péter, Orosz Pál (generális), Lónyay Ferenc és Ilosvay Bálint. 1709. január 06-tól a szabadságharc végéig a Nemesi Társaság gregariususa volt. A szabadságharc után lengyelországi emigrációba ment.⁶ II. Rákóczi Ferenc így ír Emlékirataiban a Nemesek Társaságáról: „... száz nemesből álló századot avattam föl Nemesek Társasága néven, és én lettem az ezredesük. Akik ebbe beléptek, azoknak a vármegyéjüktől hiteles bizonyítványokat kellett hozniok, hogy régi nemesi családból származnak. Karabéllyal, karddal és pisztollyal voltak fölfegyverezve, s ketten közülük mindig a szobám ajtaja előtt álltak őrt. Gyalog és lovon is gyakorol-

4. Internet Wikipédia

5. A Gencsy család balkányi levéltára (SZSZBML).

6. Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Budapest, 2005, História, 388.

tattam őket. Az volt a tervem, hogy idővel katonai rendet alapítok Isteni Gondviselés elnevezéssel és e századnak kellett volna a rend alapjául szolgálnia.

Alezredesük, Kemény Simon, a hasonló nevű fejedelem unokája, e század élén lakásom elé lovagolt és miután az egész század leszállt a lóról, kihallgatási terembe vezette őket. Ott felolvasta alapszabályaikat és megesküdték, hogy háborúban soha nem hagyják el egymást és, hogy nem követnek el semmilyen, nemességükhöz méltatlan cselekedetet. Ezek után a társulás jeléül valamennyiüket megöleltem.

Ez az intézmény nemes versengést támasztott Magyarország és Erdély egész nemességében és egy napon beváltotta volna várakozásomat, ha Isten, akit dicséret illet meg mindenért, amit tesz, nem rendelkezett volna másképpen.⁷

Főhadnagyi rangot szerzett Kökényesdi Pap Ferenc. Itt érdemes megemlíteni, hogy a Kökényesdi család vetési ágából származó Kökényesdi László volt a Magyar Republica és az erdélyi fejedelemség követe, valamint II. Rákóczi Ferenc franciaországi diplomatája.⁸ Szőledi Koczogh Mihály, Ocskay brigadéros ezredében lett hadnagy.⁹ Szentistváni Gaál Ferencz pedig alhadnagy volt.¹⁰

Még egy szép gesztus, ami megmutatja a balkányi emberek segítőkészségét és példát mutat önzetlenségéből is. A balkányi katonák jelentős része Kárándy Mihály ezredében szolgált. 1706. októberében Kárándy ezredes-kapitány egész ezrede egyetértésével az ezred zsoldjából 20 Ft 6 dénárt küldött a debreceni református kollégium diákjainak, melynek egy részét a pénztárba tették, a többi maguk között osztották szét a diákok.¹¹

Most pedig következzen az a nyolcvanhét balkányi lovas és tizenegy balkányi gyalogos névszerinti felsorolása, akik a harctéren bármikor készen voltak akár az életüket is adni a nagyságos fejedelemért, Magyarország szabadságáért:

TISZTEK

1. Gencsy Zsigmond, gencsi és érmihályfalvi	ezredes
2. Somossi László, somossi	gregárius
3. Pap Ferenc, kökényesdi	főhadnagy
4. Koczogh Mihály, szőledi	hadnagy
5. Gaál Ferencz, szentistváni	alhadnagy

LOVASOK^{12*}

1. Afra András	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
2. Afra János	SZSZBMOL IV/1. Fasc. 5. No. 89. 1704.
3. Bagosi Miklós	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
4. Balkányi János	Palocsay György ezredének tizenegyedik komp.
5. Balkányi Mihály, hírnök	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
6. Bartha Ferencz	Nemes Vármegye Zászlója alatt
7. Bartha János	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában

7. II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig, fordította Vas István, Budapest, 391–392. Archivum Rákócziánium III. osztály. I. köt.

8. Mészáros Kálmán: Tábournoki és törzstiszti kinevezések a Rákóczi-szabadságharcban, 43.; Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? 248–249.

9. Nagymáté Albert: Emléklapok, Balkány nagyközség múltja és jelenéből, Nyíregyháza, Jóba Elek Könyvmondója, 1913. 85.

10. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Szabolcs Vármegye 451.

11. Géresi Kálmán: A debreceni református kollégium külső történetének vázlata 1848-ig. Gimn. Ért. 1894/1895. 30–32.

12. Gr. Károlyi Sándor hadainak mustrakönyve, 1705., 1706., 1708. évről, ld. MOL. filmgyűjteménye az 5523. sz. és a 14289. sz. film, ill. doboz; SZSZBML IV/A/1. Fasc. 5. No. 89. 1704.; SZSZBML IV/A/1. Fasc. 6. Act. No. 166 1705.; SZSZBML IV/A/1. 148. cs. Fasc. 6. Act. No. 167. 1705.; Helytörténeti tanulmányok IX. Nyíregyháza, 1993. A SZSZBML Kiadványai.

8. Bartha László	Nemes Vármegye Zászlója alatt
9. Bán János	SZSZBMOL IV/A/1. Fasc. 6. Act. No. 167. 1705.
10. Bán Péter	Nemes Vármegye Zászlója alatt
11. Biri János, tizedes	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
12. Bodnár János	Palocsay György ezredének hetedik kompániájában
13. Borbély János	SZSZBMOL. IV/A/1. Fasc. 5. No. 89. 1704. 45.
14. Czakó György	Nemes Vármegye Zászlója alatt
15. Cseresznyei András	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
16. Cseresznyei István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
17. Csongrádi Márton	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
18. Csucs Ferencz	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
19. Csus István	Nemes Vármegye Zászlója alatt
20. Csucs Mihály	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
21. Csuha Gáspár	Nemes Vármegye Zászlója alatt
22. Deák István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
23. Dézsi Gáspár	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
24. Elek György	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
25. Elek Palkó	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
26. Elek Zsigmond	Nemes Vármegye Zászlója alatt
27. Eötvös László	SZSZBMOL IV/A/1. Fasc. 6. No. 166. 1705.
28. Erdélyi Ferkó	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
29. Galgóczi András	Nemes Vármegye Zászlója alatt
30. Hagymás Mihály	SZSZBML IV/A/1. Fasc. 5. No. 89. 1704. 147. d.
31. Harami István	SZSZBML IV/A/1. Fasc. 5. No. 89. 1704. 147. d.
32. Harami János, tizedes	Palocsay György ezredének tizenegyedik komp.
33. Hetei Miklós	Palocsay György ezredének hetedik kompániájában
34. Imre János	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
35. Jármí János, szolnoki	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
36. Karmonczi András	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
37. Katona János	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
38. Keresy János	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
39. Kerékgyártó János	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
40. Kiss Gergely	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
41. Kiss Géza	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
42. Kiss Jankó	Palocsay György ezredének tizenegyedik kompániájában
43. Kiss Tóth István	Nemes Vármegye Zászlója alatt
44. Koczogh Anrdás, szöledi	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
45. Kondos Miksa, tizedes	Palocsay György ezredének negyedik kompániájában
46. Kovács Benedek	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
47. Madár György	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
48. Madárs István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
49. Madár János	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
50. Makrai István	Nyuzó Mihály ezredének ötödik kompániájában
51. Makrai Samu	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
52. Máté János	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
53. Molnár Péter	SZSZBML IV/A/1. 147. d. Fasc. 5. No. 89. 1704.
54. Nagy András	Palocsay György ezredének ötödik kompániájában
55. Nagy György	Palocsay György ezredének tizenegyedik kompániájában
56. Nagy István (25 éves)	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
57. Nagy István (29 éves)	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
58. Nagy Pesta	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
59. Nagy Zsolt	Palocsay György ezredének hetedik kompániájában
60. Nemes János, tizedes	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
61. Nézó Ferenc, tizedes	Esze Tamás ezredének nyolcadik kompániájában

62. Oláh András	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
63. Oláh Mihály	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
64. Ozsváth István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
65. Ozvát István	Károlyi Sándor ezredének ?
66. Ozsváth Mihály	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
67. Pap András, kökényesdi	Palocsay György ezredének ötödik kompániájában
68. Pap György, kökényesdi	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
69. Pap István, kökényesdi	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
70. Pásztor János	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
71. Priny Gáspár	SZSZBML IV/A/1. 147. d. Fasc. 5. No. 89. 1704.
72. Sutton András	SZSZBML IV/A/1. 148. cs. Fasc. 5. No. 167. 1705.
73. Sutton Mihály	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
74. Szabó István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
75. Szabó Mihály	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
76. Szabó Zsigmond	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
77. Szilágyi Pál, tizedes	Gencsy Zsigmond ezredének staabjában
78. Szücs Ferenc	Nemes Vármegye Zászlója alatt
79. Szücs György	Nemes Vármegye Zászlója alatt
80. Szücs István	SZSZBML IV/A/1. 148. cs. Fasc. 6. Act. No. 167. 1704.
81. Tót András	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
82. Tót István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
83. Tót Miklós	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
84. Török János	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
85. Turi Ferenc	Kárándy Mihály ezredének negyedik kompániájában
86. Tüzi Ferenc	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában
87. Veres István	Kárándy Mihály ezredének ötödik kompániájában

GYALOGOSOK

1. Esztró Mátyás	SZSZBML IV/A/1. 147. d. Fasc. 5. No. 89. 1704. 45.
2. Elek István	SZSZBML Kiad. Helyt. Tan. IX. Nyíregyháza, 1993.
3. Elek János	SZSZBML Kiad. Helyt. Tan. IX. Nyíregyháza, 1993. 314.
4. Galgóczi Mihály	Nemes Vármegye Zászlója alatt